

**ARARTEKO ERAKUNDEAK EGINDAKO BIZIKIDETZA ETA GATAZKAK
IKASTETXEETAN EZOHIZKO TXOSTENAREN AURKEZPENA GIZA
ESKUBIDEEN ETA HERRITARREN ESKAEREN LEGEBILTZAR
BATZORDEAN**

**PRESENTACIÓN DEL INFORME EXTRAORDINARIO DEL ARARTEKO
SOBRE CONVIVENCIA Y CONFLICTOS EN LOS CENTROS EDUCATIVOS,
ANTE LA COMISIÓN DE DERECHOS HUMANOS Y SOLICITUDES
CIUDADANAS DEL PARLAMENTO**

Vitoria-Gasteiz, 2007ko otsailaren 7a

Joan den abenduaren 19an, bi urtez lanean aritu ondoren, gure Erkidegoari buruzko “Bizikidetzeta eta gatazkak ikastetxeetan” ezohizko txostena eman nion Legebiltzarreko lehendakariari. Eta gaur Giza Eskubideen eta Herritarren Eskaeren Batzordera etorri naiz hori aurkeztu eta eztabaidatzeko.

Ongi asko dakizuenez, txosten honek gure hezkuntza-sistamarako funtsezkoak diren kontuei heltzen die; azkenaldian, horietako batzuk etengabe deigarri gertatzen dira eta, tamalez, gaurkotasun handia dute. Bereziki, hedabideen bidez aldian-aldian entzuten ditugun ikastetxeko jazarpen edo tratatu txarren kasu larriez ari naiz.

Abenduaren 19az geroztik, alegia, jendaurrean jarri eta zabaltzen hasi ginenetik, guztiek izan duzue eskura txosten osoa.

Ikusi ahal izango zenutenez, txostena izugarri zabala da eta, horretarako, bi milioi datu baino gehiago ustiatu dira. Gaiak hainbesteko garrantzia duenez eta hain eztabaidagarria izaten ari denez (horren inguruan, oso emaitza desberdinak ekarri dituzten ikerketak ere egiten ari dira), garrantzitsua iruditu zitzaigun txosten osatua eta zehatza egitea. Baina, aldi berean, eskola-hezkuntzan diharduten agente sozial eta sektore guztientzat kontsultatu, irakurri, aprobetxatu eta erabiltzeko erraza izatea nahi genuen.

Izan ere, txostena modu desberdinetara irakur daiteke, norberaren ikuspegia edo interesak kontuan hartuta: bere alabaz kezkatuta dagoen aitaren ikuspegia; Bigarren Hezkuntzako irakaslearena; laguntza-zerbitzuko langilearena; hezkuntza-sistemako arduradunarena...

Era askotako irakurketa posible horien artean, agerraldi honetarako, aurrekoetan bezalaxe, Legebiltzarreko foro honetarako erabilgarriena dena aukeratuko dut:

laburpena egiten saiatuko naiz, kezka gehien eragiten duten edo hobetzeko premia gehien duten kontuetan, arazoetan eta hauek gainditzeko proposamenetan oinarrituta.

Horretarako, esku-hartze hau, funtsean, hiru bloke edo atal handiren inguruan egituratuko dut:

- Lehen blokea sarrera izango da eta testuingurua emango da. Bertan, honakoak azalduko ditut: zergatik heldu diogun gai honi, nola egin dugun, zeintzuk izan diren informazio iturri nagusiak, nola aztertu diren datuak...
- Bigarren blokea laburpena izango da. Bertan, ondorio edo arazo azpimarragarrienak aipatuko ditugu.
- Hirugarrenak gomendioak bilduko ditu.

Bukatzeko, zenbait hausnarketa egingo ditut.

- En primer lugar me parece importante explicitar **cuáles han sido las razones que no han empujado a elaborar este informe**. Explicar el porqué de un informe del Ararteko sobre la convivencia, los conflictos y la confrontación entre iguales en los centros educativos, y más concretamente, en los centros de Educación Secundaria de nuestra Comunidad.

Como saben, hasta ahora no han sido muchos los estudios o informes del Ararteko dedicados, estrictamente, al sistema educativo: uno sobre la atención a las necesidades educativas especiales, otro sobre la población temporera con un amplio capítulo dedicado a las condiciones de su escolarización, un trabajo, becado, sobre la escolarización de inmigrantes en Álava... Ciertamente, hemos dedicado más atención a otros sistemas (por ejemplo, a los servicios sociales) e incluso a otras situaciones que afectan directamente a los derechos de los menores pero en otros campos de actuación: sistema de protección de menores; sistema de justicia juvenil; situación de los menores extranjeros no acompañados; población infantil y adolescente con problemas de salud mental...

Sin embargo, hace dos años decidimos hacer un informe sobre la convivencia en los centros. Y previamente organizamos unos foros de participación ciudadana, abiertos a los distintos componentes de la comunidad educativa, y llevados a cabo en cada uno de los tres territorios.

¿Por qué un informe sobre este tema? Porque es una cuestión que afecta a derechos básicos: derechos de menores, derechos del profesorado y derechos de las familias; derecho a la educación, derecho a la diferencia, al respeto, a la dignidad... Porque existe

una preocupación o un debate social sobre él. Porque no siempre ese debate se basa en análisis serios de la realidad. Porque las quejas y consultas que recibimos por estas cuestiones son cada día más numerosas y preocupantes...

Cuando se habla del acoso escolar, o de otras formas de maltrato, no resulta fácil saber si se trata de fenómenos conocidos, que siempre existieron, o son algo nuevo, ni si van o no en aumento, pero sí que están generando nuevas alarmas y preocupaciones ciudadanas, así como nuevas demandas de intervención a las administraciones.

No es la primera vez que un Defensor se ocupa del tema. El año 2001, por ejemplo, el Defensor del Pueblo publicó un estudio sobre violencia entre iguales, y hace dos días ha dado a conocer el resultado de un segundo informe sobre el mismo tema. Existen, además, bastantes trabajos de investigación centrados en el llamado “*bullying*” que han tratado de cuantificar su incidencia, con resultados muy dispares. Son más escasos, sin embargo, los estudios sobre la convivencia escolar considerada en su globalidad.

También el Departamento de Educación ha hecho o promovido diferentes estudios. En el capítulo 1 de nuestro informe se ofrece una visión panorámica de todas esas investigaciones. Pero, ni los datos conocidos ni las respuestas que las administraciones aplican parecen ser suficientes, o al menos así lo percibe una parte de los sectores directamente afectados. Además, las preocupaciones colectivas parecen derivar, a veces, hacia posiciones que, en lugar de solucionar, pueden complicar aún más el tema, hacerlo más conflictivo.

Hay que reconocer también que el caso de Jokin, en Hondarribia, o el eco social alcanzado por algunos casos graves de acoso entre escolares ha influido en la decisión. Ciertamente, en los dos últimos cursos hemos recibido más consultas y más denuncias que nunca sobre situaciones de acoso o maltrato entre iguales por abuso de poder. Casi siempre de padres o madres angustiadas. A veces del propio profesorado. Y en muchas ocasiones criticando abiertamente la inhibición o la posición defensiva a su juicio adoptada por el centro o por la administración educativa en cuestión. No es que creamos que el aumento de quejas refleja o equivale a un aumento del acoso. En este caso, creemos que el propio debate social –no siempre bien enfocado– ha hecho que estemos especialmente sensibilizados o atentos a este tipo de situaciones que, bajo formas diferentes, siempre se han dado (lo cual no puede suponer ninguna justificación ni excusa).

La preocupación por las cuestiones que abordamos en este informe es común a todas las Defensorías, que, en calidad de defensores de los derechos de los menores, dedicamos buena parte de nuestro trabajo a velar por la salvaguarda de los derechos de un sector de

la población que es particularmente vulnerable. En este sentido, como fruto de un taller que hicimos conjuntamente, acordamos con la institución del Síndic de Greuges de Cataluña, elaborar sendos informes sobre la convivencia en el ámbito escolar con bases metodológicas comunes, lo cual nos va a permitir más adelante contrastar los resultados de los estudios realizados en Euskadi y en Cataluña.

Los problemas que nos llegan seguramente son sólo una pequeña punta del iceberg y, en general, reflejan situaciones graves, que afectan a derechos básicos: especialmente el derecho que todo alumno o alumna tiene a acudir a la escuela sin miedo a ser perseguido, insultado o marginado; el derecho a ser diferente y aceptado como tal por el grupo; el derecho a ser escuchado y protegido por quienes tienen el deber de protegerlo... Pero también están implicados otros derechos, como ya se ha señalado, y no sólo de personas menores de edad (en este caso, estudiantes) sino de otras, como sus profesores o sus progenitores.

En ese contexto de preocupación social, e incluso de alarmismo, nos parecía importante aportar un mayor o mejor conocimiento sobre la realidad de nuestros centros y, basándonos en él, plantear una serie de recomendaciones que pudieran ayudar a mejorar el clima escolar y la convivencia en los centros. Ese es el objetivo básico del informe que presentamos.

- Bigarrenik, beharrezkotzat jo dut **zer eta nola aztertu dugun** aipatzea.

Ikastetxeko testuinguruan indarkeria erabiltzearen inguruko berri, eztabaida eta kezka asko “*bullying*” izenekoarekin uztartzen dira. Adierazi behar da txosten hau ez dela bullyingari buruzkoa. Edo, zehazkiago esanda, eginiko azterlana ez dela soilik gai horri buruzkoa. **Ikastetxeko giroa** osotasunean aztertzeko asmoa du: ikasleen arteko harremanak, bai; baina, modu berean, baita irakasle eta ikasleen arteko harremanak, ikasle eta familien artekoak, etab. Hau da, hezkuntza komunitatearen esparruan garatzen den harreman multzo osoa, gelako martxa etetea bezalako jokabideak ere barne hartuta. Izan ere, horrelako portaerek ikastetxeetako funtzionamendu ona asaldatzen dute.

Bizikidetzaz gatazkei dagokienez –txostenean aztertzen diren gaietako bat izanik, bakarra izan ez arren–, funtsean, sei mota ikertu ditugu: disrupzioa; ikasleen erasoak irakasleei; irakasleen erasoak ikasleei; berdinkideen arteko tratu txarrak; bandalismoa; eta absentismoa. Horietako bakoitzean, dituzten adierazpen eta maila desberdinak ikertu ditugu. Berdinkideen arteko tratu txarretan, adibidez, jokabide mota oro aztertu dugu (iseka egitea, jotzea, baztertzea, mehatxu egitea, gauzak lapurtzea edo apurtzea, sexu-erasoa egitea...), baita horien maiztasuna ere.

Baina ez dira soilik gatazkak aztertu; giro orokorra, bizikidetzara-arauek, ikastetxe batzuetako bizikidetzara hobetzeko jardunak, hezkuntza-sektoreetako bakoitzean nagusi diren balioak, etab. ere ikertu dira.

Bestalde, ikastetxeei arreta eman badiegu ere, nerabeek ikastetxetik kanpo duten bitartean eragina duten elementu batzuk ere bilatu dira horiek ikastetxeko bizitzarekin lotura estua bazuten, esate baterako, taldeko harremanak, edota gizarte eta familiararen inguruko elementu batzuk. Berezi balioekin eta helduek gaiaren inguruan duten kezkekin uztarturiko puntuak aztertu dira.

Landutako ikuspegia, azterlana jazarpena mugatzeko erabakia bera, azken emaitza edota erabilgarritasun handiagoa ala txikiagoa izatea baldintzatzen duten beste batzuekin batera hartu da. Adibidez, metodologia kuantitatiboa (galdera sorta ezberdinetatik abiatuz) eta kualitatiboa (sakontasunez garaturiko elkarrizketen bidez eta ikastetxe batzuetan eginiko eztabaida-taldeei esker) erabili dira, jarduna Bigarren Hezkuntzako ikastetxeetara mugatu dugu, horien kopurua gutxitu egin dugu alde kualitatiboan, ikastetxe bakoitzari dagokion informazioa “itzultzeko” konpromisoa hartu genuen bakoitzak bere barne azterketa propioa egiteko aukera izan zezan (horretarako, lagina osatu zuten 80 ikastetxeetako bakoitzari banakako txostena bidali zitzaizkien; konpromiso hori joan den ikasturteko azken hiruhilekoan bete zen), ikastetxe bakoitzak askatasunez erabaki du azterlanean parte hartu ala ez, etab.

Txostenaren elementu nagusia joan den ikasturtean (2005-2006) gure erkidegoko Bigarren Hezkuntzako 80 ikastetxetan garaturiko ikerketak eratzten du. Horretarako, galdera-sortak, elkarrizketak eta eztabaida-taldeak egin ziren. 80 ikastetxe horiek publikoak nahiz pribatuak dira, hiru lurraldeei dagozkien eta gure erkidegoko ikastetxe zerrendatik ausaz hartu dira.

Azterlan honen alde kuantitatiboa eratzeko (3. kap.), galdera-sorta ezberdinei emaniko erantzunen azterketa egin da (II. eranskina). Galdera-sortak DBHko 2. mailako 1.707 ikasleak, DBHko 4. mailako 1.616 ikasleak, 2.782 familiak, 1.257 irakasleak eta 80 zuzendarik erantzun dituzte.

Azterlanaren alde kualitatiboa (ikus 4. kap.) 80 ikastetxetatik hamarrera mugatu da, hainbat faktoreen arabera aukeraturikoak. Horietan elkarrizketak eta eztabaida-taldeak egin ziren sektore bakoitzarekin (ziklo bakoitzeko ikasleak, gurasoak, irakasleak).

Hala eta guztiz ere, lehen azaldu dugun moduan eta, batez ere, gure gomendioak adierazterakoan, beste informazio iturri osagarri batzuk ere kontuan hartu dira, adibidez, azken bi urteetan jaso ahal izan diren kontsulta eta kexak jazarpen edo tratatu txarreko

balizko egoerak salatuz, eta egoerak argitzeko garatu ahal izan diren ikerketak. Horren ondorioz, zenbait muga topatu ahal izan dira prozeduretan.

- Lehen zati honekin amaitzeko, **txostena nola egituratu dugun** azalduko dut labur-labur.

Pantailan agertzen den laburpen-aurkibide horretan ikus daitekeen moduan, txostenean bildutako kapitulu bakoitzak bere garrantzia du eta errealitatearen azterketan argi egin nahi dute. Horrela:

- **1. kapituluak** interes handieneko **aurrekari teorikoen** laburpena eskaintzen du, ikastetxeetako bizikidetza aztertzeko: ikastetxeko giroan eragina duten ezinbesteko faktoreak zeintzuk diren; gatazken tipologia, prebentzioa eta konpontzea; nagusikeriagatik berdinkideen arteko tratu txarrak. Modu berean, ikuspegi panoramikoa eskaintzen du gaur arte bizikidetzaren eta ikastetxeko gatazken inguruan eginiko azterlan nagusien gainean. Horiek esparru ezberdinetan eginikoak izan dira (nazioartean, estatu mailan, erkidego ezberdinetan). Arreta berezia eman zaie Euskal Autonomia Erkidegoan garatutako azterlanei.
- **2. kapituluak** txosten honen oinarrian dagoen ikerketan erabilitako **metodologia** azaldu eta justifikatzen du, bai 80 ikastetxez eraturiko laginarekin eginiko azterketa kuantitatiboa, bai horietatik hamarretan eginiko azterlan kualitatiboa.
- **3. kapituluak** aurreko paragrafoan aipaturiko **azterlan kuantitatiboan** lorturiko emaitzak biltzen ditu. Horretarako lau kontu handi ezberdintzen ditu: 1) ikastetxeetako bizikidetza; 2) ikastetxeetako gatazkak; 3) balioak eta bizikidetza; eta 4) hezkuntza testuinguru ezberdinak. Horietako bakoitzaren baitan sektore bakoitzak emaniko erantzunak aztertu eta alderatzen dira, galdera-sorta zehatzen bidez: ikasleei, irakasleei eta familiei eginikoak, hain zuzen.

Ikastetxeetako gatazkei dagokienez, ikuspegi osoa ematea da lortu nahi dena, nahiz eta arreta berezia eskaintzen zaien berdinkideen artean nagusikeriagatik gertatzen diren tratu txarrei, eta irakasle eta ikasleen arteko harremanetan agertzen diren gatazkei. Modu berean, gatazken arrazoiak, horien konponbidea eta horiek prebenitzeko edo horietatik babesteko faktoreak ere aztertzen dira.

- **4. kapituluak** kontu horiek eta baten bat gehiago aztertzen ditu, ikastetxearen jarduerak edo administrazioaren papera kasu, baina **ikuspegi kualitatibotik** begiratuta. Bertan bildutako iritzi, balorazio, jarduera eta proposamenak ez datoz galdera-sortei emaniko erantzunetatik, baizik eta aukeraturiko hamar ikastetxeetan pertsonalki eginiko elkarrizketetatik eta antolaturiko eztabaida taldeetatik. Kasu askotan, adibide adierazgarri gisa, pertsona batek edo ikasle talde batek, gurasoek edo irakasleek hitzez hitz adierazitakoaren transkripzioa erantsi da.
 - **5. eta 6. kapituluak** ondorioak biltzen dituzte, argi eta garbi. Horietako lehenengoan, eginiko azterlanaren bidez lorturiko **ondorio nagusien errepassoa** egiten da eta, aldi berean, emaitza horiek orain dela gutxi eginiko beste azterlan eta ikerketa batzuen emaitzekin alderatzen dira, bat datozen elementuak nabarmentzeko eta aldeak egotearen arrazoiak argitzeko.
6. kapituluak **Arartekoaren 28 gomendioak** biltzen ditu. Hauei buruz aurrerago hitz egingo dugu.
- Gainerako **elementuak osagarritzat** har daitezke:
 - o **7. kapitulua, erreferentzia bibliografikoei buruzkoa.**
 - o **I. eranskinak** Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak sustaturiko jarduera nagusiak biltzen ditu.
 - o **II. eranskinak** erabilitako galdera-sortak jasotzen ditu: ikasleentzako galdera-sorta; familientzako galdera-sorta; irakasleentzako galdera-sorta; zuzendarientzako galdera-sorta.

Hortaz, hurbilketa edo irakurketa desberdinak egin daitezke. Horrela, esate baterako,

- Norberari datu kuantitatiboak bakarrik interesatzen bazaizkio, nahikoa da 3. kapitulua gainetik irakurtzea, bertan jaso eta azaltzen baitira datu taula eta 37 irudi edo grafiko gehienak; horietako batzuk aurrerago adibide gisa erabiliko ditut.
- Aldiz, ikuspegi sintetikoa bilatzen baldin badu, sarreran eta 5. kapituluan (ondorioei buruzkoan) aurkituko du, baita 3. kapituluko atalen bukaeran ere, “Laburbilduz” izeneko laukietan.
- Hala ere, azterlan hau beste batzuekin alderatu nahi izanez gero, edo hori testuinguruan kokatu, 1. kapitulura eta bibliografiara jo beharko luke.

Are zehatzagoak diren interesak ere egon daitezke, adibidez, ikastetxe eta sektore baten ikuspegia edo genero ikuspegia... Txostenak honelako irakurketak ere ahalbidetzen ditu, datuak ustiatzerakoan, horrelako aldagaiak erabili baititugu: zein alde dauden jokabide eta erantzunetan mutil eta neska nerabeen artean, gizonezko eta emakumezko irakasleen artean, ikastetxe publiko eta pribatuetako familien artean, etab.

Irakurketa horiek guztiak posibleak dira, baina, hasieran azpimarratu dudana bezala, agerraldi honetarako erabilgarriena, ziurrenik, ikuspegi sintetikoa ematen duena da, arreta arazo orokorretan eta hobekuntza-proposamenetan jartzen duena. Hortaz, horri helduko diot oraintxe, betiere, ahalik eta gehien laburbiltzen saiatuz eta kontuan izanik interes handiko alderdi asko esan gabe utziko ditudala.

- **Qué es lo más llamativo y cuáles son los aspectos más preocupantes de la realidad analizada.**

Si tenemos en cuenta la alarma social que parece existir sobre la violencia en los centros, las noticias que a veces aparecen con grandes titulares en los medios de comunicación, o incluso los resultados que determinadas investigaciones ofrecen, seguramente lo más llamativo, y un aspecto a destacar, del estudio realizado es que **todos los componentes de nuestra comunidad educativa (el alumnado, el profesorado, las familias...) se muestran razonablemente satisfechos del clima escolar que perciben en sus propios centros.**

Sus respuestas son más críticas cuando se les pregunta por el clima general del sistema educativo o por su posible deterioro, pero en cuanto a su propio centro –es decir, sobre lo que mejor conocen– las valoraciones son muy positivas. Sirva como ejemplo el dato de que un 82% de las familias no cambiaría a su hijo/a de centro, o que el 93,4% de ellas se muestra muy satisfecho de que su hijo o hija estudie en el centro en el que lo hace.

El informe permite apreciar otros muchos aspectos positivos.

Desde la perspectiva garantista de derechos que corresponde a la institución del Ararteko, sin embargo, debemos insistir en los elementos negativos y especialmente en aquellos que pueden tener graves consecuencias o incidir en los derechos básicos de las personas. Desde esta perspectiva, en realidad, bastaría con que un solo miembro de la comunidad escolar fuese marginado, amenazado, agredido o humillado para que nuestra preocupación e intervención tuviera fundamento. Y los datos de nuestro estudio, como los de otros, muestran que este tipo de situaciones, expresión casi siempre de un abuso de poder, son, desgraciadamente, frecuentes.

Entre los diferentes **elementos de preocupación** que nos ofrece tanto el estudio como las actuaciones llevadas a cabo podemos destacar los siete siguientes:

1) El divorcio que se observa entre el profesorado y las familias

El informe, especialmente las respuestas a los cuestionarios, permite apreciar enormes diferencias, posiciones muy alejadas entre las familias y el profesorado a la hora de opinar o valorar múltiples cuestiones. Así, por ejemplo, las familias tienen una visión muy idílica de las relaciones entre docentes y alumnado; consideran que sus hijos e hijas apenas plantean problemas; son, en cambio, mucho más críticas con las actuaciones del profesorado, etc.

Sin embargo, tal vez no sean estas diferencias lo más importante. Lo más preocupante, seguramente, resulta que un sector culpe al otro, o le atribuya la responsabilidad principal de los problemas, o que éste ponga en cuestión la forma en que aquél resuelve los conflictos... Así, la mayoría del profesorado (54%) atribuye los problemas de disciplina o de violencia en los centros al hecho de que las familias son excesivamente permisivas y no marcan ningún límite a las conductas de sus hijos. Muchas familias, por su parte, consideran que los conflictos no se solucionan de forma justa en los centros o consideran adecuado el recurso a la vía judicial...

También en las quejas que recibimos en el Ararteko destacan estas discrepancias: las familias que acuden consideran que el profesorado o la dirección de los centros se ha inhibido o han intentado preservar su imagen o no ha hecho lo suficiente para resolver los problemas de su hijo o hija; el centro, sin embargo, cree que ha intervenido correctamente y, en ocasiones, incluso que la intervención de la familia ha sido perjudicial y no ha hecho sino complicar las cosas.

Si tenemos en cuenta que todos los estudios y la práctica destacan la colaboración y la sintonía entre familias y profesorado como uno de los factores clave para mejorar la convivencia y el clima de los centros, estas divergencias resultan enormemente preocupantes, y deben ser objeto de atención preferente.

2) Sektore batzuen parte-hartze eskasa ikastetxeetako bizikidetza erregulatzen duten arauak egin, berrikusi eta aplikatzean.

Eginiko azterlanaren emaitzek agertzen dute bizikidetza-arauak egin eta berrikustean dagoen parte-hartzea oso eskasa dela, bai behinik behin familia eta ikasleen aldetik.

Sektore horien poztasun eza galdera-sorten erantzunean nahiz eztabaida-taldeetan agertzen da.

Badirudi ikastetxe batzuetan ohikoa izaten dela aurreko urteetan ezarritako arauak egokitzat jotzea, ikastetxeko komunitateko kide guztien arteko eztabaida sustatu gabe. Horietako asko kide berriak izan daitezke ikastetxean eta, beraz, gerta daiteke horien gauzatzean inoiz parte hartu ez izana.

Modu berean, ez dirudi formalizazio gehien izandako parte-hartze azpiegiturek (Eskolako Kontseiluentzat bizikidetza-batzordeak diren moduan) kontua behar bezala konpontzen dutenik. Ikasle eta familien balorazioaren arabera (organo horietan parte-hartze zuzena dutenak barne), arauen berrikuspenean edo aplikaziorako irizpideetan esku hartzeko dituzten aukerak oso mugatuak dira, irakasleek erabakitzeko duten ahalmenaren ondoan.

3) Zenbait jokabide “normaltzat” hartzea; horrek zalantzan jartzen ditu errespetuzko bizikidetzarako ezinbestekoak diren hainbat balio.

Azterlanean ikusitako beste elementu kezkarrienetako bat da ikasleen talde handi batek “normaltzat” jotzea zenbait jokabide, horiek ikastetxeko giro ona suntsi badezakete ere. Jokabide horiek sufrimendu handia eragin diezaiekete zenbait ikasle eta irakasleri, edota arazoei erantzun egokia emateko aukera zaildu.

Nagusiki, hiru jokabide motaz ari gara. Horiek, aztertutakoaren arabera, nahiko ohikoak dira eta ikasleen talde esanguratsuak justifikatzen ditu –arrazoi harrigarriak emanez batzuetan–:

- Gelako martxa etetea edo diziiplina eza, txostenean antzeman daitekeen moduan, irakaslearen egonezinerako arrazoi nagusienetako bat da eta, modu berean, ikasleen aldetiko frustrazioa eta poztasun eza dakartza.
- Gelakideei eginiko erasoak, haiengan izan ditzaketen ondorio negatiboak baloratu gabe.
- Ezer egiten ez duen lekukoaren paperaren onarpena. Normalean, ondorio negatiboak etorriko zaizkienaren beldur, beste alde batera begiratzen dute, sufritzen ari denari babesik eman gabe edota heldu arduradunekin elkarlanean aritu gabe.

Txostenak dioten moduan oso zabaldurik dauden jokabide horien konbinazioak kostu pertsonal handia ari dira izaten, bai ikasleen baita irakasleen kasuan ere, eta horrek ondorio negatiboak dakartza ikastetxeetako eta geletako bizikidetzeta-giroan.

4) La incidencia, no siempre positiva, que determinadas actuaciones de agentes externos a los centros tienen sobre estos.

La comunidad escolar y especialmente el profesorado, como queda reflejado en este informe, observa con enorme preocupación lo que, en cierto modo, considera una injerencia de otros agentes sociales en un campo que considera propio. Sirvan como ejemplo, las opiniones manifestadas en torno a la judicialización de casos de acoso escolar o respecto al tratamiento de algunos casos en los medios de comunicación.

Es posible que algunas de las opiniones contrarias a la intervención de agentes “ajenos” al centro sean fruto de una actitud defensiva, pero se aprecia también una preocupación razonable ante la posibilidad de que determinadas intervenciones no sólo no mejoren las cosas, sino que produzcan más efectos negativos que positivos.

Parece necesario, pues, hacer un seguimiento de estos casos, de las medidas adoptadas y de sus efectos.

5) El grado de malestar o desánimo que se puede apreciar en buena parte del profesorado, que se siente desbordado.

Algunas respuestas a los cuestionarios así como el contenido de ciertas entrevistas y grupos de discusión, hacen pensar que una parte del profesorado se siente desbordado, abandonado, atrincherado, frente a una tarea titánica para la que no dispone de los medios necesarios: una autoridad reconocida, formación adecuada, tiempos y espacios para ejercer adecuadamente las funciones de tutor, apoyo de la administración, marcos legales claros, recursos, una sociedad que no exija a la escuela lo contrario de lo que practica...

Hay todavía algunos docentes que, por sus respuestas, parecen no querer asumir su función “educadora”, pero son muy pocos. La mayoría cree en su tarea educadora pero considera que le faltan medios para llevarla a cabo adecuadamente.

La desmoralización del profesorado impediría cualquier mejora significativa en el clima de convivencia de los centros, de ahí la importancia de cuidar y preservar su implicación.

Es verdad que la escuela, por sí sola, no puede desterrar la violencia de la sociedad, pero sí puede prevenirla, reducir su presencia o sus consecuencias, y ofrecer modelos alternativos de relación.

6) Zenbait jokabideren aurrean agerturiko erreakzioa ez da nahikoa, edo motelegia da, eta horrek zigorgabetasun sentsazioa sortzen laguntzen du.

Egia da ikastetxeen oinarrizko lana prebentzioa izan behar dela, baina zenbait egoeraren aurrean, prebentzioa ez da nahikoa.

Zenbait gertakariren aurrean, jazarpen egoerak kasu, ezinbestekoa da esku hartzea eta, gainera, azkartasunez eta eraginkortasunez.

Mantsotasunak edo eraginkortasun ezak ondorio negatiboak bakarrik dakartzate: jazarpena jasan behar duen pertsonarentzat noski, babesgabetasun egoeran jarraitzen duelako, baina baita jazarpena eragiten duen pertsonarentzat edo taldearentzat, zigorrik gabe ikusten dutelako beren burua, eta lekukoentzat ere, gelakide bat –irakasle bat– lotsarazten jarraitzen dutela ikusten dutelako apartekorik gertatu gabe.

Ararteko erakundeetan jasotako kontsulta eta kexa gehienak ikastetxeek urtetan pairatutako desgastearen eta frustrazioaren ondotik etorritakoak izan dira. Oro har, familiek adierazitakoak izan dira, ikastetxearen aldetiko esku-hartzea moteltzat edo eskastzat jotzeagatik.

7) Tratu txarren biktima direnen bakardadea eta mina.

Badirudi orain arte ezagututako edo salaturiko kasuak errealitatearen zati txiki bat besterik ez direla.

Baina, hezkuntza-sisteman edo eskolako aro jakin batean agertzen diren jazarpen kasuen proportzio fidagarrienaren datua zein den alde batera utzita, kontua da jazarpena pairatzen duen ikasle asko dagoela. Horietatik asko isiltasunean bizi dira, edo lagun baten babesarekin bakarrik. Egoera horren arrazoia hura defendatu beharko luketen helduei gertatzen dena azaltzeko biderik ez izatea edo salaketak babesgabetasun handiagoa eta are ondorio kaltegarriagoak ekarriko dizkiela uste izatea izan daiteke.

Egoera hori erabat onartezina da zuzenbidezko estatu batean, eta are gehiago, heztea helburutzat duen erakunde batean. Haien erantzukizun nagusia ikasleak babestea da, kasu gehienetan adin txikikoak baitira.

Horregatik, txosten honetan zenbait gomendio zehatz egitea erabaki dugu, tratatu txarren biktima direnei beharrezkoa duten laguntza bermatzeko asmoz.

- Pasemos, pues, a **las recomendaciones** finales:

En el informe hacemos **28 recomendaciones** para la mejora de la convivencia en los centros y en las aulas. Recomendaciones que, como se podrá apreciar, van dirigidas al conjunto del sistema educativo, a sus máximos responsables, incluso a otros agentes sociales que no forman parte estrictamente de la comunidad escolar pero que, con sus actuaciones, inciden sobre ella, como puede ser el sistema judicial o los medios de comunicación.

- Algunas proponen modificar o completar el actual **marco normativo** (por ejemplo, el actual Decreto de derechos y deberes del alumnado), o revisar los protocolos de actuación (Rec. 1 a 5).
- Otras afectan a la **organización de los centros**, a sus prioridades, a los sistemas de participación, a sus prácticas, a la organización de los tiempos y espacios escolares... (Rec. 6 a 16). Este bloque de recomendaciones es el más amplio, y, seguramente, también el más difícil de aplicar de forma generalizada.
- Efectuamos también seis recomendaciones específicas sobre cómo **intervenir ante situaciones de acoso** o violencia, dirigidas especialmente a mejorar la detección y a garantizar la protección y la ayuda necesaria a quien sea víctima del maltrato (Rec. 17 a 22). La experiencia de estos últimos años nos ha demostrado que el trabajo preventivo –que, sin ninguna duda, debe seguir siendo el más importante en los centros–, no siempre es suficiente. De ahí la necesidad de estas recomendaciones.
- Tres recomendaciones se refieren a la **intervención de otros agentes sociales**: el sistema judicial; los medios de comunicación; otros agentes, como los servicios sociales o policiales (Rec. 23 a 25)
- Y las tres últimas, sobre la necesidad de **seguimiento e investigación** (Rec. 26 a 28). Necesitamos, seguramente, menos investigaciones, o en todo caso, mejores, de las que se centran en conocer cuál es el índice de acoso o de otros conflictos, y más investigaciones sobre la eficacia de los programas de intervención; algo en lo que los países nórdicos y anglosajones, por ejemplo, nos llevan muchos años de adelanto.

Abarcan, pues, muchos campos de actuación.

Litekeena da gomendio horietakoren bat berriagoa izatea, baina gehienek jada aplikatzen ari diren jardunbideak, programak edo ekimenak indartzen dituzte. Hala ere, hezkuntza-sistema oso zabala eta konplexua da. Eta ikastetxe guztietako bizikidetza modu esanguratsuan hobetzea lortzeko zailtasun nagusietako bat sistemaren beraren konplexutasuna da, hamaika gela, hamaika irakasle... Gomendio horietako asko aplikatzeak esku hartzea eta arduratsu ibiltzea eskatzen die, neurri handiago ala txikiagoan, hainbat mailari: Hezkuntza Sailari eta haren zerbitzuei dudarik gabe, baina baita ikastetxeko organoei (Eskola Kontseiluak, bizikidetza-batzordeak, zuzendaritza-taldeak, mintegiak, zikloko taldeak...) eta beste agente sozial batzuei ere.

Adibide bat ematearren, zenbait ikastetxetan banakako tutoretzak egiten dira, baina praktika hori ikastetxe guztietara zabaltzea ezin egon daiteke baliabide erabilgarrien arabera edo horietako bakoitzak hartzen duen konpromiso handiago edo txikiagoaren arabera.

Zentzu horretan, Ararteko erakundeak, ahal duen heinean, jarraipena egingo du datozen ikasturteetan antzematen diren lorpenak, aurrerapausoak edo atzerapenak ezagutzeko.

Bestalde, bere garaian ere iragarri nuen bezala, erakunde honek, hurrengo txosten batean, bizikidetzaren oinarrian dagoen ezinbesteko gai bat jorratuko du: balioak adin txikikoei irakastea.

Gaur aurkezten ari garen txosten honek jada lehen hurbilketa egiten du nerabeen, beren familien eta irakasleen balioak zeintzuk diren ezagutzeko. Balioen transmisioari buruz prestatzen ari garen txosten monografikoaren helburua informazio hori osatzea eta beste sektore batzuetara helaraztea da eta, horrela, gomendio zehatzagoak eta zabalagoak (ez bakarrik eskola-sistamarako direnak) egin ahal izango ditugu.

Aurkezpen honekin amaitzeko, azken hausnarketa egin nahi nuke, hasierako ideietako bati berriro helduta: alegia, bizikidetza eskubide kontua dela, eta ez bakarrik edukazio oneko edo txarreko kontua.

Mutil, neska edo nerabe guztiek segurtasuna eskainiko dien eta gaitasunak ahalik eta gehien garatzea ahalbidetuko dien giroan heziak izateko eskubidea dute, adina, kondizioa, jatorria, ahalmena edo beste edozein ezaugarri pertsonal alde batera utzita. Familia guztiek dute beren haurrak ikastetxe batera bidaltzeko eskubidea, behar bezala babestu eta heziko dituzten bermearekin. Irakasle orok babesa eta garatzen duen lanarenganako errespetua jasotzeko eskubidea du, bere funtzioak eskatzen duen agintea izanez... Horregatik, ikastetxeak –ikastetxe orok– ezberdinen arteko bizikidetza praktikan jarri eta ikastea ahalbidetzen duen tokia izan behar du, edozein indarkeria-

mota, bereizkeria edo irain alde batera utziz. Horri dagokionez gizarteak asko du jokoan.

Hortaz, mezu argia egi bihurtu behar dugu gure gizartean eta eskolan: **zero tolerantzia harremanetako indarkeriarentzat**. Hemen aurkeztutako txostenak hori gauzatzen lagundu nahi du.

Eskerrak eman nahi dizkiet txosten hau egiten parte hartu duten pertsona eta talde guztiei, baita zuei ere, eskainitako arretagatik. Zuen esanetara naukazue, galdera edo oharren bat egin nahi izanez gero.

Eskerrik asko.